

УДК 340.12

А.Й. Француз
*Герой України, заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін,
Університет економіки та права «КРОК»*

В.С. Половинко
*аспірантка,
Університет економіки та права «КРОК»*

Приватна детективна діяльність та корупційні ризики

У статті досліджуються можливі корупційні ризики у приватній детективній діяльності та запропоновано певні заходи, завдяки яким можна обмежити корупційну складову в роботі детектива.

Ключові слова: корупційні ризики, детектив, приватна діяльність, громадськість, суспільство.

А.И. Француз
*Герой Украины, заслуженный юрист Украины,
доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедрой государственно-правовых дисциплин,
Университет экономики и права «КРОК»*

В.С. Половинко
*аспирантка,
Университет экономики и права «КРОК»*

Частная детективная деятельность и коррупционные риски

В статье исследуются возможные коррупционные риски в частной детективной деятельности и предложены определенные меры, благодаря которым можно ограничить коррупционную составляющую в работе детектива.

Ключевые слова: коррупционные риски, детектив, частная деятельность, граждане, общество.

A. Frantsuz
*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Doctor of Law, Professor,
Head of the Department of State and Legal Disciplines,
“KROK” University*

V. Polovynko
*Postgraduate Student,
“KROK” University*

Private Investigator Activity and Corruption Risks

The article examines investigates possible corruption risks in private detective activity and suggests some steps to limit the corruption component in the detective work.

Keywords: corruption risks, detective, investigator activity, citizens, society.

Постановка проблеми

Процес інтеграції України в європейське співтовариство залишається незмінним та визначальним вектором у внутрішній та зовнішній політиці України. З огляду на це, нагальною є потреба в розробленні та прийнятті низки нормативно-правових актів для реалізації чималої кількості умов для формування демократичної та правої держави. Наразі однією з головних проблем в Україні є корупція. Показник корупційних правопорушень щороку стрімко зростає. Оптимальним варіантом протидії корупції є залучення до співпраці з державними органами влади суб'єктів приватної детективної діяльності, які б займалися виявленням і попередженням фактів корупції. Віднедавна в Україні у Верховній Раді проголосували за Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», який регламентує організацію та порядок здійснення приватної детективної діяльності відповідними суб'єктами. Для того, щоб діяльність приватних детективів була справедливою, відкритою та професійною, потрібно дослідити питання корупційних ризиків, що можуть виникнути в роботі детектива.

Питання узаконення приватної детективної діяльності у нашому суспільстві назріло вже давно. Віднедавна приватна детективна діяльність в Україні отрима-

ла можливість стати законною. 13 квітня 2017 року народні депутати Верховної Ради України проголосували за Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» – 261 голос «за». На сьогодні закон перебуває на підписі в Президента України. Цей закон став єдиним нормативно-правовим актом, який регулюватиме сферу приватної детективної діяльності.

Однак досліджень, присвячених корупційній складовій діяльності приватних детективів, на сьогодні немає. Дана стаття допоможе пролити світло на прогалини та корупційні ризики, які існують в роботі приватних детективів України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Науковці до цього часу не приділяли значної уваги корупційним ризикам у приватній детективній діяльності. Хоча окремі з них, досліджуючи приватну детективну діяльність, частково торкалися даної теми, зокрема серед них слід відзначити: М. Мотуз, А.Й. Француз, С.К. Даниленко, О.Ю. Чередніченко, В. Каленяк, В.С. Ковальський та інші.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Проведене дослідження корупційних ризиків у приватній детективній (розшу-

ковій) діяльності дає підстави стверджувати, що в роботі приватного детектива існує висока ймовірність можливих корупційних ризиків. В сучасному законодавстві відсутні рекомендації щодо уникнення детективом корупційних ризиків, який здійснює розслідування.

Формулювання цілей статті

Визначити роль і місце корупційних ризиків в діяльності приватного детектива. На прикладі історичного досвіду визначити перспективи подолання корупційних ризиків у приватній детективній (розшукової) діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

В Україні на сьогодні означений вид діяльності є офіційно визнаний, хоча донедавна приватною детективною діяльністю займалися не лише фізичні, а й юридичні особи.

Відповідно до Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», приватна детективна діяльність – це дозволена органами Національної поліції України підприємницька діяльність приватних детективів або об'єднань приватних детективів щодо надання замовникам – фізичним та юридичним особам – на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені цим законом [3].

Слід зазначити, що відтепер українці зможуть офіційно наймати приватних детективів для виконання своїх особливих доручень: з метою пошуку та збору інформації, розшуку предметів, майна, людей і тварин, встановлення фактів і з'ясування обставин на замовлення клієнта тощо. Однак приватним детективам, що надають свої послуги, варто пам'ятати, що згідно зі статтею 3 Конституції України «вищими соціальними цінностями визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпека», захист яких забезпечується законодавством України [1].

Варто наголосити, що у більшості країн світу приватна детективна (розшукова)

діяльність визнана на державному рівні, врегульована законами та ефективно використовується задля збільшення можливості громадян і юридичних осіб у захисті своїх законних прав та інтересів.

Однак, поряд зі здійсненням детективом приватної діяльності існує ймовірність потенційних корупційних ризиків, конфлікту інтересів та зловживання. Задля того, щоб робота приватного детектива виконувалася сумлінно та професійно, закон забороняє:

1) обіймати посади, зазначені в пункті 1 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»;

2) займатися адвокатською, нотаріальною, судово-експертною діяльністю та надавати інші публічні послуги, визначені підпунктом «б» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» [4];

3) провадити іншу підприємницьку діяльність.

Цікаво, що в США приватні охоронно-розшукові бюро вперше почали широко використовуватися на початку 1930-х років, коли розгул злочинності, особливо в Нью-Йорку і Чикаго, набув загрозливих масштабів. Сьогодні у 22 штатах Америки для реєстрації приватного охоронця або детектива необхідна характеристика чи рекомендаційний лист. Перешкодою для видачі ліцензії може бути психічне захворювання в минулому, зловживання алкоголем або звільнення зі збройних сил за провини, що компрометують звання військовослужбовця [7].

Наразі Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» не визначає низки факторів, які обмежуватимуть видачу ліцензій приватним детективам. Проте законопроектом передбачено, що детективною діяльністю не зможуть займатися особи, раніше засудженні за корупцію, а також чинні працівники силових структур [10]. Однак на законодавчому рівні повинна існувати врегульована тісна взаємодія детективів з державними правоохоронними органами. Наприклад, у Франції міністр внутрішніх справ, міністр юстиції, орган судової влади в межах по-

вноважень можуть витребувати від детектива, який обслуговує певну територію, будь-яку потрібну інформацію для забезпечення національної безпеки, підтримання громадського порядку. Якщо під час виконання своїх обов'язків детективу стане відомо про будь-які факти вчиненого злочину або такого, що готується, він повинен негайно поінформувати про це прокурора або суд на відповідній території [9].

Обсяг послуг, що надаються приватним детективом в Італії, міститься у спеціальній «таблиці послуг». Детектив не має права надавати послуги, які не зазначені в цій таблиці. Така таблиця має бути схвалена і затверджена префектом (керівником органу державної влади на відповідній адміністративно-територіальній одиниці) [5, с. 9].

Простеживши сучасний стан надання детективних послуг в Україні, можна зазначити, що де-юре приватної детективної діяльності в Україні не існує, тоді як ціла армія цілком професійних розслідувачів виконує замовлення своїх клієнтів [8].

Таким чином, питання корупційних ризиків в роботі приватного детектива на сьогодні не є достатньо вивченим і потребує дослідження та аналізу.

Важливим моментом у законі є те, що за послугами приватного детектива можуть звернутися органи державної влади та місцевого самоврядування. Ймовірно, що такий крок відкриє нові горизонти в освоєнні бюджетних коштів – навіть проводячи їх через тендерні процедури. Варто зазначити, що приватні детективи чи детективні агентства не мають права здійснювати оперативно-розшукову діяльність, яка віднесена до виключної компетенції державних органів [12].

Можна стверджувати, що, перш за все, низка корупційних ризиків має характер лобістської діяльності та виникає через спосіб, завдяки якому можна здійснювати лобіювання. Відсутність прозорості лобіювання, що проводиться в приватному порядку, впливає на те, що не може бути жодних механізмів для отримання інформації про діяльність детектива. Тому ці аспекти приватної детективної діяльності мають

бути доступними для представників громадськості. Адже відсутність прозорості в будь-якому процесі може сприяти корупції. Внаслідок чого корупційні ризики загострюються, коли існує таємниця лобістської діяльності.

Насправді, коли інформація про лобістську діяльність недоступна для громадськості, то ті, хто займаються лобістською діяльністю, можуть робити припущення. Це може призвести до помилкових або неправдивих заяв у роботі детектива, які негативно впливатимуть на здійснення офіційних функцій та обов'язків.

Варто зазначити, що навіть приватні зустрічі, які закриті від публічності, також призводять до того, що обидві сторони мають що приховувати, і що такі рішення не були зроблені в інтересах суспільства. Це не означає, що всі приватні зустрічі є недоречними. Є вагомі причини, чому багато зустрічей повинні проводитися в приватному порядку. Однак корупційні ризики необхідно вирішувати шляхом забезпечення того, що є адекватний механізм для документування, що зустріч відбулася, і задокументувати результат зустрічі. Таким чином, ця інформація буде доступна для громадськості.

Оскільки замовниками приватних детективних (розшукових) послуг можуть бути, крім фізичних або юридичних осіб, органи державної влади і місцевого самоврядування, в інтересах яких здійснюється приватна детективна (розшукова) діяльність, то існує загроза корупційних ризиків в роботі детектива. Адже за обставин, коли замовником детективних послуг

виступає орган державної влади, у детектива виникає певна залежність, у тому числі й фінансова. Немає жодних гарантій в тому, що приватний детектив зможе реалізувати свої права без сприяння державних органів.

На сьогодні приватна детективна діяльність в Україні ще перебуває у стані реформування, але вже має у собі величезний потенціал запобігання корупції, забезпечення безпеки громадян, підприємств і держави в цілому [11].

Однак відсутність ефективних засобів

для доступу до інформації про діяльність приватного детектива, пов'язану з державною посадовою особою, є потенційним корупційним ризиком. Його суть полягає в тому, що існує прийняття рішення в обмін на політичне пожертвування або коли остаточне рішення залежить від такої жертви. Корупція буде мати місце, коли політик відмовляється прийняти рішення, якщо жертва не проводиться. Навіть коли немає жодного наміру діяти безчесно, зв'язок між прийняттям жертви або участю в зборі коштів створює потенційний корупційний ризик, якому важко протистояти.

В такому випадку державна посадова особа шукатиме позитивного вирішення питання через подарунки або надання інших пільг, що є очевидним корупційним ризиком. Така поведінка може містити в собі хабарництво або спробу підкупу. В інших випадках подарунки або вигоди можуть бути запропоновані не з метою впливу на будь-яке конкретне рішення, а з перспективою розвитку взаємовідносин з приватним детективом, які згодом можуть бути експлуатовані на користь дарувальника.

Корупційний ризик полягає в тому, що той, хто займає державну посаду та має владні повноваження, може скористатися послугами приватного детектива, який прийматиме рішення від імені посадовця і використовуватиме свою позицію та свої інтереси на шкоду громадським інтересам.

В роботі приватного детектива можливий корупційний ризик також тоді, коли, зібравши інформацію та відомості про особу, він захоче шантажувати її цим компроматом, вимагаючи гроші чи інші винагороди за замовчування та нерозголошення отриманих даних. В іншому випадку приватний детектив може вимагати одержання вигоди з обох сторін – як замовника, так і особи, якої стосується приватна детективна діяльність.

В результаті розслідування існує корупційний ризик, що детектив вирішить продати компромат обом сторонам, що буде вкрай непрофесійно в роботі детектива. Задля того, щоб усунути чи мінімі-

зувати корупційні ризики, між замовником та детективом потрібно укласти договір, в якому чітко зазначити штрафні санкції, компенсацію за порушення умов договору та антикорупційні запобіжники.

Тому суб'єкт детективної діяльності зобов'язаний укласти з кожним із своїх клієнтів письмовий договір про надання послуг [6, с. 85].

Задля уникнення корупційних ризиків, приватний детектив не має права приймати замовлення на надання послуг з приватної детективної діяльності та укласти відповідну угоду із замовником послуг у разі, якщо:

- детективом надавались аналогічні послуги особам, інтереси яких суперечать інтересам замовника;

- приватний детектив брав участь у кримінальній справі в якості дільника, слідчого, прокурора, судді, секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, представника потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача свідка;

- до детективного дослідження причетна посадова особа, з якою приватний детектив перебуває в родинних стосунках [2].

Висновки

Будь-яка здійснювана приватним детективом діяльність повинна враховувати відповідні корупційні ризики. Навіть без доказів реальної корупції несприятлива репутація та корупційні ризики в роботі приватного детектива можуть завдати руйнівного впливу на довіру громадян до влади. Як і в інших видах діяльності, пов'язаної зі взаємодією між приватними і суспільними інтересами, корупційні ризики існують у лобюванні та можуть стати основою для несприятливих суспільних уявлень про приватну детективну діяльність.

Тому робота приватного детектива має носити публічний характер і бути відкритою для суспільства. Приватний детектив має бути суспільно свідомим, професійно захищати права та інтереси громадян, при цьому уміти передбачити корупційні ризики та гідно протистояти їм.

3 Метою попередження корупційних ризиків у приватній детективній діяльності та сприяючи професійному здійсненню детективом своїх обов'язків, вважаємо за доцільне:

1. Організувати юридичну підготовку та навчання для приватних детективів з акцентом на вивчення корупційних ризиків, відповідальності та знання антикорупційного законодавства.

2. Забезпечити доступ громадськості до інформації про співпрацю приватних детективів з державними посадовими особами. Така співпраця не може бути секретною і таємною.

3. Здійснювати роботу приватного детектива на принципах прозорості та підзвітності.

4. Налагодити взаємодію приватних детективів з державними правоохоронними органами.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996 – № 30 – Ст. 141.
2. Пояснювальна записка до Проекту Закону України «Про детективну діяльність». Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2
3. Проект Закону про приватну детективну (розшукову) діяльність №3726 від 28.12.2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
5. Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз / К. Л. Бугайчук // Право і безпека. – 2016. – №1 (60). – С. 9.
6. Даниленко С. К. Поняття, зміст детективних послуг та перспективи їх розвитку в Україні / С. К. Даниленко // Південноукраїнський правничий часопис : наук. журн. / Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Одеса, 2015. – № 3. – С. 85.
7. Каленяк В. Приватна охоронна діяльність: зарубіжний досвід та можливість його використання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-pressa.com/article-87.html>.
8. Ковальський В. С. Приватний детектив / В. С. Ковальський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imzak.org.ua/articles/article/id/2136>.
9. Мотуз М. Тенденції розвитку приватної детективної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Мотуз Марія // Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Студентів, аспірантів та молодих учених (21 квіт. 2011 р.) / Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ : [Київ. ун-т]. – С. 387. – Режим доступу: http://law.knu.ua/images/abook_file/conf2011_kpp_motuz.pdf.
10. Офіційний сайт Всеукраїнської Асоціації приватних детективів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aupd.org/ru/services>.
11. Солом'яна А. В. Детективна діяльність: особливості запобіжного впливу на злочинність / А. В. Солом'яна // Новітні кримінально-правові дослідження – 2016 : зб. наук. пр. / відп. ред. О. В. Козаченко. – Миколаїв : Іліон, 2016. – С. 120-123.
12. Чередніченко О. Ю. Проблемні питання детективної (розшукової) діяльності в Україні, історія розвитку, світовий досвід, ринок приватної детективної (розшукової) діяльності // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – № 45. – С. 277.